

Het zal onze
eeren:

Testament in
Nederland-
even, mag ik
ik geven, die
en goede kan
de verant-
op zich nam,
in om in de
oegden taal-
te benoemen
nen, die het
genwoordigen,
tsam en den
. En ik mag
ingemeen ten
voorlezen in
men bovenal
oonste siera-
ng. En juist
er gevoel dan
n der Staten-
n door den
n de kerk te
em dit stellig
hine van het
houden, tast
t Woord aan,

vertaling van
n kritiek een
te doen zien,
n is dan met

en de derde,
s.

ijpte.
op it flak fan
de wetters.

er,
jocht en
de tasterais.

de eerste dei.
Hikanten van
t. Waar kan

e christelijke-
vele schoone
est bij hen is,
nis, nog eens
de predikan-
nan, schrijver
apure uit het
an dit boekje.
i der Schuit)
lleman hierop
r" daar weer
wel het boekje
schen volwas-
unvervroren:
volwassenen
oo!
een formulier
ideren.

edeneerd. Zoo
e kwestie, en
ezelfde metho-
gevolgd werd,
et feit, dat de
ód te zeggen).
handelt over
tus geheiligd"

stelt een sub-
rt de Heilige
elken gerefor-
arde dan het
er of later tijd.
love vraag:

Gereformeerde
verbonds wat
noet wederom
erlijk blijven?
l houden voor

KERKEN" te
in het ééne

, in het andere
n Christus ge-
ant zij maakt
ken. „De Wek-
vinck; — was
oorts wordt bij
elijke gron-
pronkelijk
i. Dat is dus
s anders dan

an's opvatting
t, aan de „va-
grond tusschen

twee KERKEN helpt maken voor niet-onderscheidende
lezers, dan wordt het tijd, terwille van die lezers, te
herinneren aan een oud geval.

Het was in 1929, dat ik — teneinde de eenheid der
kerken voor goedwillenden te helpen bevorderen — in
„De Bazuin" breed een kwestie behandelde, die „De
Wekker" hoogelijk interesseerde: de vraag n.l., of de
Synode van 1837 niet precies hetzelfde leerde, als de
Gereformeerde Kerken in 1905 deden? Daarbij gaf ik
ook een citaat uit Hendrik De Cock. Ik schreef („De
Bazuin", 10 Mei 1929):

Wanneer men dan ten overvloede nog leest van
Hendrik de Cock zelf (Wederl. Besch. en Antw. v.
h. leerst. d. H. Doops, 1837, in een KERKELIJK GOED-
GEKEURD geschrift, zie daarover weer de acta van
1836, bl. 21), deze uitspraak, dat de term: „geheil-
ligd" in de EERSTE doopvraag de „betrekkelijke
verbondsheiligheid en lidmaatschap bedoelt", „niet
met uitsluiting echter, MAAR MET INSLOT-
TING van de ware heiligheid en het ware
lidmaatschap, voortkomende uit Gods
krachtig TOEGEPASTE genade, gelijk zulks het
geval was onder anderen in Johannes den
doper en Jeremias, Jer. 1:5 en Luc. 1, die van
„moeders lijf af aan geheiligd waren, en die voort-
vloeyt uit Gods genadige verkiezing, de kin-
deren der belofte hier voor het zand ge-
rekend (!) naar den regel van Paulus, Rom. 9:8,
die van zichzelf in dezen getuigt, dat God hem
van zijna moeders lijf aan heeft afgezonderd, Gal.
1:15", (zie bl. 43 en 44); —

ik herzeg:
wanneer men dit leest van Hendrik de Cock, dan
staat men wel zeer verwonderd. Want:

De Cock zegt: de ware heiligheid, vrucht van toe-
gepaste genade, is begrepen in de eerste doopvraag.
Maar „De Wekker" werkt ze er wekelijks uit, „in
nomine H. de Cock".

Nu trof het, dat in denzelfden tijd dezelfde redacteur
van „De Wekker" zich óók had beroepen op Hendrik
De Cock. Daarvan schreef „De Bazuin" van 17 Mei 1929:

„De Wekker"-redacteur citeert De Cock ver-
keerd, en zet alweer midden in een zin de
schaar. Hij citeert uit De Cocks „Weerl. Besch. en
Antw. v. h. leerstuk des H. Doops" (ook door mij ver-
leden week aangehaald), dezen volzin:

„en geloof ik, dat die verbondsbetrekking, die
Paulus Rom. 9 en Petrus Hand. 3, zoo krachtig
uitdrukt, helaas te weinig bij de gemeente gevon-
den wordt, die dit ter behartiging wordt aanbe-
volen."

Dan is het citaat in „De Wekker" uit. Er wordt
een punt achter gezet.

Maar dit laatste gebeurde ten onrechte, schreef ik.
Immers:

Waar redacteur Van der Schuit een punt zette, en
zijn schaar in het papier zette, daar zette De Cock een
komma. Die komma heeft de bedoeling, den over-
gang te vormen naar het onmiddellijk volgende, waar
het op aankomt. Ik zal nu het geheel afschrijven:
„... en geloof ik, dat die verbondsbetrekking, die
Paulus Rom. 9 en Petrus Hand. 3 zoo kragt-
tig uitdrukt, helaas te weinig bij de gemeente gevon-
den wordt, die dit ter behartiging wordt aanbevolen,
de liefde hoopt alle dingen, terwijl sommigen
helaas in onze dagen door hun gedrag het te-
gendeel schijnen te leeren, n.l. dat de voorzigtig-
heid en nauwkeurigheid op hunne
wijze, alle dingen moet verdenken, waar-
door in vele gemeenten, in plaats van de liefde, het
meesterschap op den troon klimt en verbijting en ver-
eening tegen de vermaning des Apostels voedsel wordt
gegeven, waartegen ik bij deze gelegenheid en nitatop
de Gemeente des Heeren wel gewaarschuid wil heb-
ben, daar niemand hierdoor groeien zal."

Hieraan voegde ik toe:

Men begrijpt dat dit de zaak geheel en al verandert.
Redacteur Van der Schuit heeft de bedoeling van De
Cock alweer niet begrepen. De „verbondsbetrekking",
die De Cock in de gemeente meer en meer gehand-
haafd en erkend wil zien, vereischt, dat men naar
het oordeel der liefde elkaar bejegenen zal.
Wat is dat oordeel? Dat men van elkaar aan-
neemt, dat God door het Woord het genadeverbond
als AANBOD van genade elkaar heeft doen toekomen?
Maar dat behoeft men niet te oordeelen naar
den aard der liefde, doch dat spreekt van zelf.
Neen — natuurlijk bedoelt De Cock dat men van
elkaar moet aannemen, dat men de goederen (gees-
telijke goederen) van dat verbond subjectief deel-
achtig is, tenzij het tegendeel blijkt. En dat is dus
een verband leggen tusschen verbond en verkiezing,
en een protest tegen de huidige chr. gereformeerde
penvoorders, die het verbond Gods vervagen tot een
aanbod van genade, een aanbod, dat — om met De
Cock te spreken — ook komt tot „Turken en heidenen
en Joden".

Het is nu al weer bijna drie jaar geleden, dat deze
dingen zijn besproken. „De Wekker" gaf geen woord
ter rectificatie, of ter weerlegging. Maar de vraag blijft:
waar is nu plaats voor De Cock? Hij zegt wat
De Delleman leert, en wat „De Wekker" ongereformeed
noemt, twee en een half jaar, nadat het blad deze dingen
heeft moeten overwegen. Ik laat opzettelijk de vraag
rusten, of De Delleman en Hendrik de Cock gelijk heb-
ben: ik stel, opzettelijk, alleen de vraag: wanneer
houdt „De Waker" eens op, te verdeelen?
Samenwerking, samenwerking! Als De Delleman niet
met zijn boekje bij de Chr. Geref. kerk zou mogen komen,
dan De Cock ook niet. Als de vragen, die „De
Wekker" aan de „Gereformeerde KERKEN" stelt, zin
hebben, laat hem ze dan ook aan De Cock stellen. En
aan zijn broeders, die een schoone De Cock-feest voor
1934 op touw zetten, doch die de scheur maar laten

zitten, en het volk verdeeld houden, en dan en passant
vertellen, dat „De Reformatie", en de Gereformeerden,
zoo veel verdeeldheid zaaien... Als „De Wekker", die
zoo „ruim" doet, b.v. inzake den Calvinistenbond, en
tegenover Prof. Vijscher, en zoo, nu ook eens toegaf,
dat het schismatiek is, De Delleman te beschuldigen van
ongereformeedheid om wat De Cock zegt, dan konden
wij misschien wat gemakkelijker luisteren, als de ééne
„Wekker"-redacteur over samenwerking, en de ander
over Moskou oreeft.

Het geweten — een „hechtere grondslag".

In „Woord en Geest" schrijft een recensent:

Uit het vorige geschrift blijkt duidelijk, dat schrij-
ver's overtuiging gebaseerd is op de uitspraak van
zijn eigen Christelijk geweten: dat is een heel wat
hechtere grondslag dan een duistere bijbelplaats.

Tot zoover het blad.

Hier wordt een opvatting verdedigd, die nu precies
het omgekeerde wil van wat wij gelooven.

K. S.

BOEKBESPREKING

Prof. Dr W. J. Aalders, Om de Kerk.
Bosch & Keuning — Baarn, 1931.

Na een inleiding geeft de Groninger hoogleraar 6
hoofdstukken: Toenadering tusschen de kerken, De
Conferentie van Stockholm, Angelsaksisch en Duitsch
Christendom, De Conferentie van Lausanne, Reforma-
torisch Kerkbegrip, Reformatie en Kultuur. De eerste
vijf hoofdstukken zijn reeds eerder gepubliceerd in
„Stemmen des Tijds", het laatste is de tekst van een
inleiding, door den schrijver gehouden in een bijeen-
komst van Roomsche Katholieken en protestanten.

Het is moeilijk, in een kort woord, als deze aankon-
diging wil zijn, dit voornaam geschreven boek geen
onrecht te doen.

Aan den eenen kant staan er dingen in, die ik zelf
herhaaldelijk naar voren bracht, b.v. inzake de eenheid
der kerk, de noodzaak van de weigering, om haar
gedeeldheid goed te praten door er mooie woorden
voor te zoeken, de vooropstelling van de kerk, en haar
eenheid, als geloofs-stuk, en als vrucht van „verkiezing",
en heel veel meer. Er zijn passages in dit boek,
die ik letterlijk in „De Reformatie" zou kunnen opnemen
en onderteekenen.

Aan de andere zijde evenwel geloof ik, den schrijver
geen onrecht te doen, als ik constateer, dat er in hem
twee stroomingen strijd voeren tegen elkander, en dat
de strijd nog niet tot een einde is gebracht, goed of
kwaad. Ik geloof, dat datgene, wat Prof. Aalders aan
ons verbindt, hem zelf niet wezenlijk bindt, en alzoo
ons met hem niet saam kan verbinden, gesteld al, dat
wij zelf ons waarlijk zouden laten binden door hetgeen
hij onder instemming van ons als gereformeerden toch
soms zoo uitnemend zegt, en als eisch of waarheid
stelt. De kerk b.v. heet bij Dr Aalders geloofs-stuk; maar
niettemin geeft de auteur ook beschouwingen, waarin toe-
komst, taak, „kans" der kerk worden geconstrueerd uit
hetgeen voor oogen is, empirisch. Die twee „methoden"
evenwel laten zich nu eenmaal niet verzoenen. Als men
op de ééne pagina leest, dat schrijver „in zijn kerk-
opvatting zich minder oriënteert" (ik wilde dat woord
wel graag kwijt), „aan het Protestantisme van nu, dan
aan dat van de Reformatie", en op de volgende blz., dat
we (in het zoeken van eenheid) „niet terug kunnen",
dat „napleiten niet helpt", dat het „punt van uitgang
voor ons niet meer bestaat", dat we „het verleden niet
behoeven te laken", dat dus „zelf-onderzoek en vooruit-
zien" feitelijk worden losgemaakt van een terugkeer
naar een punt van uitgang, dan meen ik — ik kan het
niet anders zien — dat hier de schrijver tegen zichzelf
verdeeld is. Dat men den eenen keer hem dankbaar de
hand zou willen drukken, omdat hij zoo veel woorden
sprak, die ook in onzen mond als geloofs-belijdenis
geklonken hebben, doch dat men den anderen keer weer
een grooten afstand tusschen hem en ons ziet; een pijn-
lijke ontdekking, welke ons te stelliger leert zeggen: we
moeten inderdaad terug, niet zoover naar een „punt"
van uitgang, als wel naar het principe daarvan. En
als men zoo zijn critische houding tegenover dit
toch met warmte geschreven boek (critisch juist ter-
wille van het bewaren van de kerk als geloofs-stuk)
zich heeft bewust gemaakt, dan krijgen de bedenkingen,
die men heeft, langzamerhand weer concrete gestalten
en formuleering. Dan zegt men b.v.: het dilemma tus-
schen „spiritualisme" en „institutionalisme" in het kerk-
begrip, gelijk schrijver dit dilemma in aansluiting aan
Nathan Söderblom stelt, aanvaardt hij niet, tenminste
niet in den hier in A.'s boek gegeven vorm; want het
„instituut" der kerk heeft niet wezenlijk in zich, wat
dit boek een leg (beschikken over genademiddelen,
boven de menschen staan, dezen de wet stellen) en
het in eenvoudige gehoorzaamheid concreet handhaven
van de door openbaring gegeven eischen voor het insti-
tuut wijst reeds den minder gelukkigen naam van spi-
ritualisme als tegenstelling van institutionalisme af.

Zoo ware er meer te noemen.

M.i. kan over de eenheid van kerk en christendom
slechts dan nader tusschen schrijver en ons gesproken
worden, als tusschen „kerk" en „rijk Gods" scherp
onderscheiden wordt, en daarna de betrekking tusschen
die beide duidelijk wordt afgetekend.

Moelijk zijn de hier in geding komende vraagstukken
zeker; reeds zulk een korte aankondiging is moeilijk.
Een troost is het daarbij eenigermate, dat de moeilij-
heden er ook voor Prof. Aalders zijn; dat hij, precies
als wij, voor nimmer wijkende muren zal komen te
staan, zodra hij zijn principieel gelegitimeerde verlan-
gens confronteert met de concrete werkelijkheid. Ik denk
b.v. aan wat hij zoo troostend opmerkt inzake het vele,
dat, bij al de bestaande verdeeldheid, ons als christenen
over heel de wereld toch reeds vereenigt. Prof. Aalders
denkt hier b.v. aan „den inhoud en den geest der z.g.n.
ecumenische geloofsbelijdenissen met haar magistrale

structuur van Vader, Zoon en Heiligen Geest, en den
majestueuzen gang van schepping, verlossing en ver-
heerlijking". Ja, dat zou ik zelf voor vijftien jaar ook nog
graag zoo gezegd hebben, precies zoo. Maar mijn zelf-
vertrouwen is sindsdien niet te handhaven geble-
ven, ook deze niet. Wanneer ik in 1932 me realiseer,
wat er b.v. van die „ecumenische" geloofsbelijdenissen
zooal gemaakt wordt, wat er onder haar nog nage-
sproken woorden zooal wordt VERSTAAN (denk
maar weer aan de dialectische theologie), dan zeg ik:
met handhaving van de „ecumenische" klanken, geeft
men toch hun inhoud prijs; men levert de „ecu-
menische" geloofs-inhoud, hoewel nog gestoken in het
oude pakje van de theologen van christelijke geboorte,
uit aan de filosofen van het huidige bloed. En als
dan Prof. Aalders zegt: „dit" (n.l. het zoeven aange-
haalde uit die „ecumenische" belijdenissen) „geeft geen
enkele kerk prijs, die zichzelf respecteert", dan denk
ik zoo; maar dat geven vele kerkreformatoren tegen-
woordig toch feitelijk wel degelijk prijs, vlak naast onze
deur, „Nederdaling ter helle", wat IS dat bij wie het
woord noemen? Schepping, verlossing, verheerlijking,
wat IS dat bij wie met de evolutionisten geen breuk
begeert? Ik zie ze naast mijn kerkdeur, er binnen, die
Prof. Aalders op dit punt bijvallen, maar tot wie ik
zeggen moet: zijn laatste zinnetje bevat uw vonnis.

Summa summarum: een boek, om stil van te worden.
Een schrijver, dien men eerbiedigt; een toon, die me
tiensmaal meer „verwant" is dan die van de inleiding,
welke dezelfde auteur schreef op het in 1931 verschenen
boek over de Lambeth-conferentie (deze inleiding kan
ik ook niet rijmen met ettelijke passage's uit dit werk);
een onderwerp, dat de aandacht heeft van ieder, die
zich afvraagt, of niet het christendom hard bezig is,
te komen tot zijn uiterste kleine-getal. Maar daartegen-
over een bespreking, die van tweeën zich laat dringen;
die wel de „ziel" van den auteur ons „sympathiek"
maakt, doch zijn „kerugma" onzeker en betwistbaar. En
onder dit alles dan een „troost", die ook weer zoo
schraal is; dat zijn standpunt voor zoover het standpunt
is, precies even onverenigbaar is met de gegeven con-
crete werkelijkheid, als het mijne dat wezen zal, —
zoolang wij n.l. wetten, ook voor het program van kerk-
actie, zonden willen maken, op grond van hetgeen voor
oogen, of uit hetgeen binnen onzen horizon bereik-
baar is.

Daarom bevestigt lezing van dit boek mij in de over-
tuiging, dat ik over de kerk alleen dan een „wijs" woord
spreken kan, als ik me losmaak van wat ik zie.
Zoo doe ik óók als ik het heb over andere geloofs-stuk-
ken: de maagdelijke geboorte, de satisfactie, de parusie.
En alleen in terugkeer tot dit standpunt mag ik nu
mogelijkheid en recht zien van toenadering der kerken.

Het verblijdt me intusschen buitengewoon, dat in het
boek de pluriformiteit der kerk wordt losgelaten in een
eerlijk constateeren van haar pluraliteit. Schrijver mag
daar andere woorden voor bezigen, zakelijk doet hij
daar precies hetzelfde, als ik, enkele maanden geleden
deed voor een ouderlingenconferentie in Rotterdam,
waarvan het verslag in ons blad werd opgenomen
onlangs.

K. S.

Dagboek van een Grootestadsdominee. Brieven
aan een vriend door ***. Uit het Duitsch ver-
taald door Johan Hepp.

Bosch & Keuning — Baarn.

Het treft, dat ik dit boek ter hand nam, ter aankon-
diging in „De Reformatie" onmiddellijk na het bij de-
zelfde uitgevers verschenen, reeds besproken, werk van
Prof. Aalders. Men kan uit het naast elkaar liggen van
beide werken, in eenzelfde zending op dezelfde tafel ge-
legd door eenzelfde firma, de innerlijke leegheid, de
stuurloosheid ook, van onzen tijd met zorg zoo stil voor
zich zelf heen constateeren. Eerst wordt Aalders' werk
op onze tafel gelegd, dadelijk daarop dit dagboek.

Beide boeken hebben evenwel alleen in het nega-
tieve iets gemeenschappelijks: ze zijn n.l. geen van beide
ontworpen in het raam van het „Assen-denken", mis-
schien dat sommigen ze daárom zoo gaarne naast
elkaar leggen. Maar voorts is er in het positieve geen
de minste eenheid. Aalders tracht in een stuurlooze we-
reld en kerk weer het stuur te grijpen, en probeert met
alle kracht weer den logischen zin te verstaan, die de
vaak wegstervende klachten der „bezwaaarden tegen den
geest der eeuw" toch voor ernstige geesten ontvankelijk
maakt. Het dagboek van den duitschen groote-stads-
dominee echter komt niet veel verder dan bezwaren,
gript geen stuur in handen, en doet niet veel meer dan
moelijkheden zien, en — eruit vluchten. O zeker, als ik
met zoo'n man zou kunnen praten, zou het gesprek mis-
schien één van de fijnste uren van ons leven maken.
Want hij blijkt een ernstig mensch, zoeker, werker, an-
derer lasten willig dragend. Maar een boek, nu ja, dat
is een sociaal ding. En nu die dominee niet met een
mensch, maar tot de menschen spreken wil, nu heb ik
er bezwaren tegen. Want als dominee draagt hij graag
andere lasten; als publicist vermeerdert hij die.
Zijn moeilijkheden kan ik voelen; maar wat heb ik er
aan, een „ziel" sympathiek te vinden? Wat heb ik er
aan, invallende gedachten over duizend-en-één vraag-
punten te lezen, zonder dat ooit in zoo'n dagboek één
kwestie kan worden aangepakt, behandeld? Wat heb ik
b.v. eraan, te weten, dat deze dominee, precies gelijk
veel theologen van den laatsten tijd, niet meer kan ge-
looven aan de „maagdelijke geboorte", en zich toch niet
van dat dogma wil ontdoen, waarom hij dan ook maar
niet belijden wil, dat hij hiermee het „ecumenisch be-
lijden" toch feitelijk loslaat (zie dot recensie-Prof. Aal-
ders, hierboven)? Wat sticht het ons, indien wij zoo en
passant den dominee hooren mopperen tegen de kerke-
lijke tucht, zoolang we geen enkel woord te lezen krijgen,
waaruit blijkt, dat hij althans weet, waar het in die
tucht om gaat?

Dit boek geeft wel een blik in een toers, vijftige, lief-
hebbende menschenziel. Maar het helpt niemand in ook
maar één moeilijkheid: het kan hem alleen zeggen, dat
er moeilijkheden zijn.

Maar als iemand dat nóg niet wist, dan wordt het
tijd, dat hij dat hoort — ter plaatse „des gezags". Die
plaats is hier niet.

K. S.